

*Wijziging van de artikelen 254 en 455 van het Wetboek
van Strafrecht en andere voorzieningen op het gebied
der dierenbescherming*

(Wet op de dierenbescherming)

VERSLAG VAN HET MONDELING OVERLEG
TEVENS EINDVERSLAG

Nr. 9

(De nrs. 6 t/m 8 zijn gedrukt in de
zitting 1957—1958)

De commissie van voorbereiding voor het onderhavige wetsontwerp heeft na bestudering van de op 7 juni 1958 ingezonden memorie van antwoord mondeling overleg met de Regering wenselijk geoordeeld.

De commissie kwam daartoe op 11 december 1958 bijeen met de toenmalige Ministers van Justitie en van Landbouw, Visserij en Voedselvoorziening, de toenmalige Staatssecretaris van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, alsmede een aantal deze bewindslieden vergezellende departementsambtenaren.

Op de namiddag van diezelfde dag aanvaardde de Kamer een door de vaste Commissie voor Financiën voorgesteld amendement op het belastingontwerp 5356, waarna de toenmalige Minister van Financiën schorsing van de beraadslaging vroeg en de kabinetscrisis intrad.

De commissie van voorbereiding voor het onderhavige wetsontwerp kwam dientengevolge in de loop van januari 1959 tot de conclusie, dat evenvermeld overleg bezwaarlijk beschouwd zou kunnen worden als een bevredigende afsluiting van de schriftelijke voorbereiding der openbare beraadslaging omtrent het wetsontwerp.

Immers van de drie bewindslieden, die bij het overleg de Regering vertegenwoordigden, waren er twee, te weten de Minister van Justitie — de eerste ondertekenaar van de memorie van antwoord — en de Minister van Landbouw, Visserij en Voedselvoorziening, inmiddels afgetreden.

Dit bracht reeds onmiddellijk een technisch bezwaar mede voor de vaststelling van het verslag van het overleg.

Belangrijker echter achtte de commissie, dat een verslag van het mondeling overleg van 11 december 1958 ten aanzien van de opmerkingen van regeringszijde de zienswijze zou bevatten van afgetreden bewindslieden.

De commissie was derhalve van gevoelen, dat het de voorkeur verdiende, te zijner tijd opnieuw met de Regering in mondeling overleg te treden.

Na een mededeling medio februari 1960 van de Minister van Justitie aan de commissie, dat zijnerzijds voortzetting van de schriftelijke voorbereiding der openbare beraadslaging omtrent het ontwerp op prijs zou worden gesteld, vond het nieuwe overleg plaats op 28 april 1960.

De Regering was daarbij vertegenwoordigd door de Minister van Justitie, de Staatssecretaris van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen de heer Scholten, de Minister van Landbouw en Visserij en de Minister van Sociale Zaken en Volksgezondheid.

De bewindslieden hadden zich doen vergezellen door mej. mr. H. S. Bok, administrateur bij de Stafafdeling Wetgeving van het Departement van Justitie, mr. F. P. Th. Rohling en mr. J. A. J. M. Veraart, respectievelijk chef van de Afdeling Oudheidkunde en Natuurbescherming en referendaris bij de Onderafdeling Natuurbescherming van het Departement van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, W. Wagenvoort, dr. ir.

B. J. Groeneveld en mr. B. L. Hof, respectievelijk adjunct-directeur van de Veeartsenijkundige Dienst, rijksconsulent voor de paardenfokkerij en referendaris bij de Directie Juridische en Bedrijfsorganisatorische Zaken van het Departement van Landbouw en Visserij, en mr. J. H. Vergragt, hoofd van de Afdeling Medische beroepen en Ziektenbestrijding van het Departement van Sociale Zaken en Volksgezondheid.

Ter voorbereiding was vooraf een aantal vragen schriftelijk ter kennis van de Regering gebracht. Deze vragen zijn in de linkerkolom van dit verslag afgedrukt; de rechterkolom bevat de daarop gegeven antwoorden, alsmede een beknopte weergave van de verdere gedachtenwisseling.

1. Is de Regering bij nader inzien niet van oordeel, dat het wetsontwerp te eenzijdig tegen de landbouw gerichte, zeer stringente maatregelen bevat, uit een oogpunt van dierenbescherming evenzeer verdedigbare maatregelen tegen sportbeoefenaars (jagers, vissers, deelnemers aan hippische wedstrijden) daarentegen buiten beschouwing laat? Acht zij in dit anti-agrarische karakter van het ontwerp geen aanleiding, alsnog de intrekking ervan te bevorderen?

De Minister van Landbouw en Visserij ontkende ten stelligste, dat het wetsontwerp een anti-agrarisch karakter zou dragen.

Dat het ontwerp geen speciale maatregelen bevat tegen dierenmishandeling, begaan bij de beoefening van de jacht en de visserij en bij hippische wedstrijden, wil niet zeggen, dat daartegen niet kan worden opgetreden. In beginsel zijn ook hierop immers de algemene strafbepalingen (artikelen 254 (nieuw), eerste lid, sub 1°., en 455 (nieuw), eerste lid, sub 1°., van het Wetboek van Strafrecht) toepasselijk. Voorts merkte de Minister op, dat de uitoefening van de jacht en de visserij in haar totaliteit is gereguleerd in de Jachtwet en de Visserijwet, waarbij met name in de Jachtwet er zoveel mogelijk rekening mee is gehouden, dat binnen het kader van de jacht geen onnodige wreedheden tegen dieren worden gepleegd. Er mag b.v. slechts gejaagd worden met de bij de wet toegestane middelen, waartoe o.a. strikken niet behoren. Voorts is het mogelijk de jachtakte van iemand, die zich bij de jacht aan dierenmishandeling schuldig maakt, in te trekken en kan de rechter in dergelijke gevallen zelfs, als bijkomende straf, gedurende meerdere jaren de bevoegdheid tot jagen ontnemen.

Beziet men nu, aldus de Minister, anderzijds de in het wetsontwerp neergelegde bepalingen, dan moet worden geconstateerd, dat slechts een beperkt aantal daarvan in het bijzonder landbouwers kan raken en dan nog niet eens uitsluitend hen. Daarnaast kent het ontwerp o.a. bepalingen met betrekking tot verzorgers van honden, vervoersondernemingen, houders van dierentuinen, circussen, dressuurinrichtingen en dierenasielen en ten aanzien van handelaren in bepaalde dieren. Uit het voorgaande volgt reeds, dat men van eenzijdigheid ten detrimente van de landbouw en van een anti-agrarisch karakter van het ontwerp moeilijk kan spreken.

Hieraan voegde de bewindsman toe, dat geen der bepalingen van het ontwerp tegen „de landbouw” als zodanig of tegen enige andere bedrijfstak is gericht. Het ontwerp beoogt de behandeling van dieren te verbeteren; de bepalingen zijn dan ook alleen gericht tegen diegenen, die in dat opzicht te kort schieten. Zij, die bij de verzorging van hun dieren van een juiste gezindheid blijken te geven, zullen van de bepalingen geen noemenswaardige hinder ondervinden. Dit geldt ook voor de landbouwers.

Overigens deelde de Minister in dit verband nog mede, dat bij nota van wijzigingen ten aanzien van de kistkalveren een andere regeling met betere nuanceringsmogelijkheden zou worden voorgesteld en de bepaling omtrent de oogkleppen zou worden geschrapt.

Vanuit de commissie werd van verscheidene zijden opgemerkt, dat — hoezeer de hier aan het woord zijnde leden de zo juist aangekondigde wijzigingen op zich zelf verbeteringen achtten — de in het ontwerp neergelegde regeling uitermate hinderlijk blijft voor de normale dagelijkse uitoefening van het landbouwbedrijf. Hoe zal men b.v. een koe, die vervoerd moet worden, in de veewagen moeten krijgen en daar tijdens het vervoer tegen vallen of ander letsel beschermen, indien het gebruik van een hals- of hoorntouw verboden is? Het aanleggen van z.g. Spaanse ruiters en kniehalsters bij paarden is daarentegen niet uitdrukkelijk verboden. Het houden van honden in bovenhuizen — gesproken werd van „flathonden” — achtten deze leden uit een oogpunt van dierenkwellig veel erger dan het houden van kistkalveren. Ook het aanschieten van dieren

bij de jacht ontbreekt in de opsomming van artikel 11, evenals het afbeulen van paarden bij wedstrijden.

Deze leden konden zich niet aan de indruk onttrekken, dat de makers van het ontwerp met het boerenbedrijf onbekend zijn geweest. Huns inziens zijn de Nederlandse boeren voor de overgrote meerderheid dierenliefhebbers, geen dierenkwellers.

Enkele leden deelden de opvatting van de Regering, dat het z.g. anti-agrarische karakter van het ontwerp gezichtsbedrog moest worden genoemd. Zij achtten een deel van de hierboven gemaakte opmerkingen reeds van regeringszijde weerlegd, met name door de herinnering aan bepalingen van de Jachtwet.

De leden, hier aan het woord, meenden, dat voorstellen, om vervoer van koeien met overvolle uiers en van dieren zonder het nodige levensonderhoud uitdrukkelijk strafbaar te stellen, toch waarlijk niet gedaan zijn zonder dat men ze in de praktijk betrekkelijk veelvuldig heeft waargenomen. Uit de aard der zaak vormen de landbouwers de bevolkingsgroep, die het meest met dieren te maken heeft. Doch men kan toch niet in goede volhouden, dat b.v. de strafwet tegen alle burgers is gericht, omdat zich onder die burgers enige dieven bevinden?

Weer andere leden der commissie constateerden, dat de agrarische bevolkingsgroep er kennis van heeft genomen, dat de opsomming in artikel 11 van het ontwerp nagenoeg uitsluitend onderwerpen betreft in de agrarische sfeer, terwijl minstens even sprekende, zo niet sterker staaltjes van dierenkwellen daarin niet worden genoemd. Men voelt zich daardoor gegriefd. De hier aan het woord zijnde leden achtten deze grief alleszins begrijpelijk. Zij meenden echter, dat daaraan in redelijke mate zou zijn tegemoet te komen, door alsnog uit de opsomming in artikel 11 enige punten te schrappen en eventueel daarin enkele andere feiten op te nemen, welke niet in de specifieke agrarische sfeer liggen.

Uit de bereidheid van de Regering, in bedoeld artikel het onder *j* gestelde (oogkleppen) alsnog te schrappen en daaruit voorts het onder *e* gestelde (kistkalveren) te verwijderen — zij het, dat een regeling van dit punt elders in de wet zal worden gegeven —, meenden deze leden te kunnen opmaken, dat een dergelijke gang van zaken niet op ernstig verzet bij de Regering zal afstuiten, indien aldus agrarische gevoeligheden zouden kunnen worden ontzien. Als een alsnog te schrappen onderdeel dachten zij b.v. aan het gestelde sub *d* (hals- of hoorntouw). Voorts opperden deze leden het denkbeeld, dat de commissie zou komen tot een eenstemmige uitspraak, dat bepaalde handelingen — zo die sub *a* (afbeuling), *b* (vervoer zonder voedsel) en *c* (vervoer of verkoop met overvolle uiers) — tot de in artikel 455, eerste lid, strafbaar gestelde feiten worden gerekend. Huns inziens zouden deze onderdelen dan gevoeglijk uit de opsomming van artikel 11 kunnen verdwijnen, aangezien hetzelfde resultaat bereikt zou worden langs de weg van wetshistorische interpretatie.

De Minister van Justitie vestigde er de aandacht op, dat de opsomming in wezen niet meer en niet minder is dan een zaak van wetgevingstechniek. Het doel van een dergelijke wetsduiding is geen ander dan voor sommige vaak voorkomende, concreet omschreven overtredingen de bewijslast te verleggen met betrekking tot het element „nodeloos” van de in artikel 455 van het Wetboek van Strafrecht strafbaar gestelde feiten. Daardoor worden de opsporing en vervolging vergemakkelijkt. De vervolgende instantie zal niet behoeven te bewijzen, dat het feit nodeloos is gepleegd; de verdachte zal zich slechts kunnen vrijpleiten door zich te beroepen op een fait d'excuse.

De Minister wees er ten slotte op, dat ook het bestaande artikel 455 van het Wetboek van Strafrecht reeds een opsomming inhoudt, zij het een minder uitgebreide dan bij artikel 11 van het ontwerp is voorgesteld.

Van de zijde der Regering werd met voldoening vastgesteld, dat een aantal leden der commissie meent algehele overeenstemming te kunnen bereiken; niet duidelijk werd echter geacht, welke materiële — in tegenstelling tot psychologische — bezwaren nog tegen de opsomming van artikel 11 worden gekoesterd, als de hierboven door de Regering aangekondigde wijzigingen eenmaal in het ontwerp zullen zijn aangebracht.

Van de zijde der commissie werd gewaarschuwd tegen onderschatting van de psychologische, doch daarom niet minder reële bezwaren.

De vraag werd gesteld, waarom het vorige Kabinet gemeend heeft dit wetsontwerp te moeten indienen en om welke redenen de huidige bewindslieden menen de intrekking van het ontwerp niet te moeten bevorderen. Is de voornaamste reden wellicht, dat men hoopt, op deze wijze af te zijn van de voortdurende aandrang door de dierenbeschermers? Mochten de bewindslieden erin slagen hun beleid te dezen aanzien op aannemelijke gronden te motiveren, dan zouden de hier aan het woord zijnde leden bereid zijn, er het hunne toe bij te dragen, dat in gezamenlijk overleg een met name voor de agrarische bevolkingsgroep zo aanvaardbaar mogelijke wet tot stand komt.

De Minister van Justitie zette de ratio voor de handhaving van het wetsontwerp uiteen. Deze was geenszins hierin gelegen, dat de Regering de hoop zou koesteren, van de inderdaad sterke en niet aflatende aandrang uit kringen van de dierenbescherming te worden verlost.

De Regering is van oordeel, dat op de gronden, welke in de memorie van toelichting zijn aangegeven, de huidige wetgeving op het gebied van de dierenbescherming te summier is en leemten vertoont. Zij ziet in de in het ontwerp vervatte regeling een positieve bijdrage tot verbetering van deze toestand en meent met name, dat, indien het ontwerp wet wordt, daarmee een *juistere instelling van de mens ten opzichte van het dier* in onze wetgeving zal zijn vastgelegd, zulks in overeenstemming met de heersende opvatting over de verhouding mens-dier in onze Westerse cultuur.

Naar het inzicht van de Minister bevat het ontwerp een onmiskenbaar en op zich zelf reeds waardevol opvoedkundig en beschavingselement.

Of bepaalde handelingen al dan niet in de opsomming van artikel 11 op hun plaats zijn, is, aldus de bewindsman, een zaak van de details, voor overleg waaromtrent de Regering thans openstaat.

De Regering is evenwel niet van zins, in het kader van dit overleg aan een wezenlijke vermindering van de thans voorgestelde wetstekst mede te werken. Zij is evenmin bereid, de intrekking van het ontwerp te bevorderen.

De Minister van Landbouw en Visserij vestigde er de aandacht op, dat het bepaalde in artikel 11, eerste lid, sub 1°, niet specifiek tegen de boeren is gericht, evenmin als dat onder 2°, waaronder b.v. ook valt vervoer van postduiven en van eendagskuikens naar Italië. Voor wat de opsomming in het tweede lid betrof, daaruit zullen in elk geval alsnog verdwijnen de punten *e* (kistkalveren; elders in het ontwerp te regelen) en *j* (oogkleppen). De punten *g* (trekhond) en *h* (couperen van hondoren) zijn wederom niet specifiek tegen de boeren gericht. Naar aanleiding van de bezwaren tegen het gestelde sub *d* (hals- of hoorntouw) merkte de bewindsman op, vooralsnog moeilijk te kunnen inzien, dat deze touwen noodzakelijk zijn; men kan immers halsters gebruiken.

Waar de Minister vanuit de commissie voorts nog de verzekering ontving, dat algemeen de opvatting was, dat b.v. het gebruik van een krachttoestel of dierlijke trekkracht bij het kalven (punt *f*) verboden zou moeten zijn, kon de bewindsman niet inzien, dat artikel 11 van het ontwerp ten slotte tot onoverkomelijke moeilijkheden zou moeten leiden.

Van de zijde der Regering werd opgemerkt, dat in de vraag zonder enige motivering de stelling wordt geponeerd, dat van een maatschappelijke behoefte aan het in de hoofdstukken I en II voorgestelde tot dusverre niet, althans onvoldoende zou zijn gebleken.

Ten aanzien van hoofdstuk I werd er door de Staatssecretaris van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen op gewezen, dat de Regering er behoefte aan gevoelt ook op het terrein van de dierenbescherming de steun te genieten van een vast college van advies en bijstand, aangezien op dit zo bij uitstek specialistische gebied noch bij haar zelf, noch bij haar ambtenaren een zodanige deskundigheid mag worden verwacht als nodig is om ter zake alleen alle beslissingen voldoende voor te bereiden.

2.

Is het niet beter, immers meer in overeenstemming met de taak van de wetgever, om het wetsontwerp te beperken tot de noodzakelijk geachte wijzigingen van de bestaande artikelen in het Wetboek van Strafrecht en hetgeen daarmee rechtstreeks verband houdt, dus voornamelijk tot hoofdstuk III van het wetsontwerp, aangezien van een maatschappelijke behoefte aan het in de hoofdstukken I en II voorgestelde van het wetsontwerp tot dusverre niet, althans onvoldoende is gebleken?

Ten aanzien van hoofdstuk II werd van de zijde der Regering opgemerkt, dat ergerlijke misstanden op het gebied van de kettinhonden alom bekend zijn en dat de behandeling van dieren in inrichtingen, bedoeld in de artikelen 6 en 7 — de goede bedrijven en instellingen niet te na gesproken —, in enkele gevallen veel te wensen overlaat. Herhaald werd hetgeen ook bij de beantwoording van vraag 1 reeds werd opgemerkt, dat goede bedrijven en inrichtingen van de voorgestelde regeling geen last zullen ondervinden. In de memorie van toelichting en in de memorie van antwoord is de wenselijkheid van deze bepalingen uitvoerig gemotiveerd.

Op grond van het vorenstaande meenden de bewindslieden het wetsontwerp niet te mogen beperken tot de noodzakelijk geachte wijziging van de bestaande artikelen van het Wetboek van Strafrecht en hetgeen daarmee rechtstreeks verband houdt.

Vanuit de commissie werd de noodzakelijkheid om tot de instelling van een raad voor de dierenbescherming te komen in twijfel getrokken. De hier aan het woord zijnde leden vestigden er de aandacht op, dat zelfs het z.g. ontwerp-Hugenholtz dit instituut niet kende. Zij vreesden, dat zulk een raad niets anders zou zijn dan een georganiseerd klachtenbureau.

De Minister van Justitie deelde deze vrees geenszins. Zijns inziens zou de raad er juist tegen kunnen waken, dat overdreven eisen aan de Regering worden voorgelegd.

De Staatssecretaris van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen gaf een nadere uiteenzetting van de zijnerzijds reeds eerder aangevoerde motieven voor de instelling van de raad.

De Minister van Justitie vestigde er de aandacht op, dat de schrapping van de niet-strafbaarheid van poging tot dierenmishandeling in de memorie van antwoord (blz. 2, rechterkoorn onderaan e.v.) uitvoerig is verdedigd.

Daar is uiteengezet, dat de vergelijking tussen dierenmishandeling en mensenmishandeling bijzonder gevaarlijk is. De artikelen over mensenmishandeling zijn, zoals uiteengezet, een onderdeel van een uitvoerig stelsel van bescherming van de integriteit van het menselijk leven en de menselijke gezondheid. In het voorlopig verslag is er bij voorbeeld reeds op gewezen, dat artikel 284 van het Wetboek van Strafrecht zelfstandig strafbaar stelt een feit, dat bij een minder in finesses uitgewerkt stelsel als poging tot mishandeling zou moeten worden aangemerkt.

Ten aanzien van dieren bestaat er niet een zodanig uitgewerkt systeem. Wij kennen alleen de misdrijven van de artikelen 254 (dierenmishandeling) en 350, lid 2 („zaakbeschadigingen”). Poging tot zaakbeschadiging is wel strafbaar. De strafbare feiten van beide genoemde artikelen lopen in elkaar over, concurreren zelfs voor een deel met elkaar. Het is moeilijk te verdedigen, waarom de poging tot het ene wel en die tot het andere niet strafbaar is, nu voor de motivering van dit verschil geen beroep kan worden gedaan op een uitgewerkt systeem van bepalingen betreffende dierenmishandeling. Vrees voor futiele klachten en aangiften over poging tot de misdrijven van artikel 254 behoeft niet in dezelfde mate te bestaan als bij poging tot lichte mensenmishandeling. De laatste ligt, zoals ook reeds in de memorie van antwoord is opgemerkt, geheel in de ruziesfeer. Bij poging tot dierenmishandeling is dit veel minder het geval.

Met betrekking tot de vraag, of de vaststelling van de feitelijke vraag, in welke gevallen een poging tot het plegen van de rekbaar omschreven misdrijven van artikel 254 Sr. rechtens aanwezig is, niet tot praktische moeilijkheden aanleiding zal geven, antwoordde de Minister, dat deze moeilijkheden zeker niet groter zullen zijn dan bij klachten over poging tot het plegen van vele andere misdrijven, als b.v. het reeds meer genoemde van artikel 284 (bedreiging van een ander door geweld of enige andere feitelijke, ten einde die ander wederrechtelijk te dwingen iets te doen, niet te doen of te dulden).

De Minister van Justitie deelde mede, dat „het onthouden van de nodige verzorging” strafbaar wordt gesteld in plaats van „het onthouden van het nodige levensonderhoud”, omdat het

3.

Welke argumenten zijn aan te voeren voor schrapping van het huidige artikel 254, derde lid, van het Wetboek van Strafrecht: „Poging tot dit misdrijf is niet strafbaar”? Heeft de Regering kennis genomen van het standpunt van prof. mr. J. M. van Bemmelen in het „Nederlands Juristenblad” van 1955 (blz. 451), die het een „anomalie” noemt de poging tot mishandeling van dieren wel strafbaar te stellen en de poging tot mishandeling van mensen niet? Zal de strafbaarstelling van de poging tot de misdrijven van artikel 254 Sr. niet leiden tot futiele klachten en aangiften, tevens tot praktische moeilijkheden ter vaststelling van de feitelijke vraag in welke gevallen een poging tot het plegen van de toch al zeer rekbaar omschreven misdrijven van artikel 254 Sr. rechtens aanwezig is?

4.

Welke argumenten zijn aan te voeren voor het strafbaar stellen van „het onthouden van de nodige verzorging” in plaats van de thans geldende strafbaarstelling van „het onthouden

van het nodige levensonderhoud"? Hoe is het te verdedigen, dat het onthouden van de nodige verzorging aan hulpbehoevende kinderen eerst strafbaar is, indien het kind dientengevolge in een hulpeloze toestand wordt gebracht of gelaten (artikel 255 van het Wetboek van Strafrecht), terwijl het onthouden van de nodige verzorging aan dieren, ook zelfs indien dit niet opzettelijk geschiedt, zonder voormelde bijkomende voorwaarde strafbaar is? Is in de omschrijving van de strafbaarstelling in het voorgestelde artikel 455, eerste lid, Sr. het „nodeloos" aan een dier onthouden van de „nodige" verzorging geen pleonasme?

enkel verschaffen van het nodige voedsel met daarnaast een volledige verwaarlozing van het dier toch als dierenmishandeling moet worden aangemerkt. Men denke b.v. aan het geval, dat een hond wel voedsel krijgt, maar permanent buiten wordt gehouden in weer en wind. Men voelt dit algemeen aan als kwalijke verwaarlozing.

De in het tweede deel van de vraag getrokken vergelijking met de verwaarlozing van kinderen adstrueert reeds, dat er van verwaarlozing sprake kan zijn, ook al onthoudt men het dier zijn voedsel niet.

Dat de strafbaarheid van verwaarlozing van een dier in tegenstelling met die van kinderverwaarlozing niet is beperkt tot gevallen, waarin het dier door de verwaarlozing in hulpeloze toestand wordt gebracht, vindt zijn oorzaak in het feit, dat ons rechtssysteem met betrekking tot kinderverwaarlozing andere — en betere — mogelijkheden in het belang van het kind biedt dan enkel de hantering van de strafwet.

In het Burgerlijk Wetboek is een uitgewerkt systeem opgenomen, dat de verzorging van het kind verzekert, wanneer de ouders of andere personen, die daartoe verplicht zijn, hun taak niet naar behoren nakomen. Naast de mogelijkheid van onder-toezichtstelling van het kind, ontheffing of ontzetting uit de ouderlijke macht, c.q. voogdij, zijn de strafbepalingen van artikelen 255 e.v. secundair.

De wet kent geen regeling, welke aan het verwaarloosde dier een dergelijke „opvang door de maatschappij" verzekert. Het enige middel om een dier tegen dergelijke verwaarlozing te beschermen, ligt in de strafbepaling. Hieruit is het verschil te verklaren tussen de strafbepalingen betreffende verwaarlozing van kinderen en die betreffende verwaarlozing van dieren.

Men moet verder bedenken, dat hij, die zijn plicht om zijn dier te verzorgen niet meer kan of wil nakomen, zich op heel eenvoudige wijze van deze plicht kan ontdoen door òf het dier te verkopen òf het af te laten maken. Ook hierin ligt een motief voor een ruime strafbepaling betreffende de verwaarlozing van dieren.

Een lid der commissie meende te weten, dat in de periode van vleesdistributie ingevolge een regeringsvoorschrift de voor de voedselvoorziening door de Overheid aangekochte koeien gedurende 48 uur niet gedrenkt mochten worden.

Een ander lid der commissie achtte voor dat bijzondere geval duidelijk, dat het adagium „quod licet Jovi, non licet bovi" van toepassing was.

De vraag, of de in artikel 455, eerste lid, onder 2°, voorkomende uitdrukking „nodeloos de nodige verzorging onthouden" een pleonasme bevat, werd door de bewindsman ontkennend beantwoord. Toegegeven werd, dat hier twee keer een met „nodig" samengesteld woord gebruikt wordt. Een pleonasme is echter niet het tweemaal gebruiken van dezelfde stam in dezelfde zin, maar het tweemaal gebruiken van een woord met dezelfde betekenis. Het laatste is hier allermint het geval.

„Nodeloos" slaat op de eigenaar, die zonder noodzaak voor hem iets doet of nalaat. De „nodige" verzorging slaat op de verzorging, die het dier behoeft. Hier worden dus met twee woorden — die op dezelfde stam geënt zijn — twee kwalificaties gegeven van twee verschillende subjecten, te weten van de eigenaar en van het dier. Van een pleonasme is dus geen sprake.

Vanuit de commissie werd gevraagd, of de heden ten dage gebruikelijke gang van zaken, het vee bij weer en wind en bij nacht en ontij in de weiden te laten, strijdig met de wet zal zijn.

De Minister van Justitie antwoordde ontkennend; dit buiten laten van het vee geschiedt niet „nodeloos".

Een lid van de commissie meende, dat deze interpretatie dierenbeschermers niet zal verhinderen om a.h.w. met de wets tekst in de hand in vele gevallen een boer lastig te vallen.

De Minister van Justitie vestigde er de aandacht op, dat het ontwerp geen bepaling bevat, welke de dierenbeschermers als zodanig opsporingsbevoegdheid verleent.

Bedoeld lid der commissie wees erop, dat de politie zodanige bevoegdheid wèl bezit.

5.

Wanneer in artikel 11 van het wetsontwerp strafbaar wordt gesteld degene, die nodeloos de gezondheid van een dier benadeelt, of degene, die een dier de nodige verzorging onthoudt, zijn er dan geen argumenten aan te voeren om evengoed strafbaar te stellen degene, die een dier nodeloos kwelt en de gezondheid van een dier benadeelt door een overmaat van een — ongetwijfeld goed bedoelde —, maar in feite de gezondheid van dieren benadelende en kwellende behandeling?

Gedacht wordt hierbij aan katten, die volkomen in strijd met de natuur van het dier worden gehouden, gevoed en behandeld; aan honden, die meegevoerd worden in karbiezen en boodschappentassen, gevoed worden met bonbons, rumbonen en andere niet voor honden bestemde voedings- en genotsartikelen, waardoor naar het oordeel van een andere categorie van dierenminnenden aan de hierbedoelde dieren alle natuurlijke levensdrift wordt ontnomen, de gezondheid ervan in hoogst ernstige mate wordt benadeeld, de dieren nodeloos worden gekweld en naar het oordeel van de hierbedoelde groep van dierenminnenden een meer klaaglijk bestaan wordt beschoren dan aan trek- en kettinghonden en kistkalveren.

6.

Op grond van welke gegevens komt de Regering tot de opvatting, dat bij de vivisectieproeven „waarschijnlijk de dieren veelal onder narcose of plaatselijke verdoving worden gebracht voordat de proeven geschieden” (memorie van antwoord, blz. 4, linkerkolom)?

Acht de Regering het nodeloos niet of niet voldoende verdoven of onder narcose brengen van dieren bij dergelijke proeven strafbaar op grond van artikel 10 of artikel 11?

Is er geen reden om dergelijke proeven met zoveel woorden in artikel 11 op te nemen?

Welke bezwaren zijn er om z.g. herhalingsproeven door middel van vivisectie, die voor het onderwijs met even goed of beter resultaat door films kunnen worden vervangen, als strafbaar feit aan te wijzen of althans aan zéér beperkende bepalingen te onderwerpen?

Zijn niet alle niet strikt noodzakelijke proeven met of op levende dieren strafbaar te stellen? Is het in dat geval mogelijk het „strikt noodzakelijk” nader te omschrijven?

Heeft de Regering thans een beter overzicht van de omvang van het gebruik van levende dieren voor onderzoek, voor oefenen demonstratiedoeleinden, alsmede voor commerciële doeleinden?

Kan de Regering thans nadere medelingen doen ten aanzien van haar bevindingen inzake een vergunningstelsel voor de toepassing van de vivisectie?

De Minister van Justitie gaf als zijn mening te kennen, dat men, aldus redenerende, blijk geeft van onvoldoende vertrouwen niet alleen in het optreden van de politie, maar ook in het beleid van het openbaar ministerie en in het inzicht van de rechterlijke macht.

Het strafrecht, zo zeide de Minister van Justitie, is niet wel los te denken van wat in de Franse theorie heet „élément moral” en in de Nederlandse „het schuldbegrip in ruime zin”. Straffbaar moet iemand pas zijn, indien hem iets te verwijten valt. Nu moge het waar zijn, dat dieren soms slecht behandeld worden doordat zij te zeer worden verwend; hier past in het algemeen nog geen verwijt, een strafsanctie behoeft hier niet te worden bedreigd. De verwennerij, waarop in de vraag wordt gedoeld, is meer domheid dan slechtheid en domheid onttrekt zich in de regel aan de toepassing van de strafwet.

Van de zijde der Regering werd verklaard, dat de Regering tot de opvatting is gekomen, dat bij de vivisectieproeven de dieren waarschijnlijk veelal onder narcose of plaatselijke verdoving worden gebracht voordat de proeven geschieden, op grond van mededelingen van verschillende onderzoekers, die uit hoofde van hun ambt vivisectie toepassen, zoals farmacologen, fysiologen, beoefenaars van experimentele geneeskunde e.d., in de Commissie van de Gezondheidsraad, die omtrent de vivisectie advies heeft uitgebracht. Dezen deelden daarbij ook mede, dat iedere leider van een laboratorium, waar vivisectie plaatsvindt, intern regels pleegt vast te stellen, waaraan de onder hem werkende onderzoekers zich hebben te houden; deze regels houden in, dat met uitzondering van naaldprikken voor injecties of bloedafname geen ingreep geschiedt zonder plaatselijke of algemene verdoving.

Het nodeloos veroorzaken van pijn bij dierproeven acht de Regering strafbaar volgens artikel 10 of 11. De Regering acht het onmogelijk dergelijke proeven, voor zover zij onjuist zouden moeten worden geacht, met zoveel woorden in de wet te omschrijven. Het opnemen onder artikel 11 zou slechts in aanmerking komen, indien de nodeloosheid van die proeven in het algemeen vaststond en dus een algeheel verbod wenselijk zou zijn, hetgeen niet de opvatting der Regering is.

Ook ten aanzien van de herhalingsproeven kan men naar de mening van de Regering niet in het algemeen stellen, dat zij steeds onjuist zijn, omdat zij voor het onderwijs met evengoed of beter resultaat door films zouden kunnen worden vervangen. Het eigen inzicht van de docenten inzake de wetenschappelijke voorlichting bij het onderwijs kan bezwaarlijk aan banden worden gelegd; de nadruk moet hier worden gelegd op de eigen verantwoordelijkheid van de betrokken docenten. Bovendien heeft de spontane ontwikkeling reeds gevoerd tot beperking van het aantal proeven op dit terrein; blijkens het boven vermelde advies van de Gezondheidsraad is het gebruik van proefdieren op de practica verminderd en wordt van films gebruik gemaakt. Voorts moet in het oog worden gehouden, dat omtrent de waarde van de proeven niet bij alle docenten dezelfde opvatting bestaat.

De strafbaarheid van „niet strikt noodzakelijke” proeven acht de Regering reeds gegeven in de eis, dat er een redelijk doel moet zijn en dat de grenzen van wat ter bereiking van een zodanig doel toelaatbaar is niet mogen worden overschreden. Evenmin als het mogelijk is een nadere omschrijving te geven van „redelijk doel”, is het mogelijk een nadere omschrij-

ving te geven van „niet strikt noodzakelijk”. Bij twijfel zal de rechter moeten uitmaken of de proef al dan niet strikt noodzakelijk moet worden geacht.

De Regering had zich niet nader op de hoogte gesteld van de omvang van het gebruik van levende dieren voor de genoemde doeleinden dan zij reeds ter voorbereiding van haar in de memorie van antwoord opgenomen mededelingen had gedaan, omdat zij van oordeel was, dat het niet wel mogelijk zou zijn een dergelijk nader onderzoek in te stellen op zodanige wijze, dat op het resultaat daarvan betrouwbare conclusies zouden kunnen worden gebouwd. Wel werd van de zijde der Regering medegedeeld, dat er, naar haar overtuiging, krachtige invloeden werkzaam zijn, welke deze omvang beperken: proefdieren zijn duur, hun huisvesting vraagt veel ruimte, dierproeven kosten veel tijd, hetgeen telkens de vraag doet rijzen of men niet aan de dierproeven kan ontkomen.

Veronderstellende, dat de vraag naar de bevindingen van de Regering inzake een vergunningenstelsel voor de toepassing van de vivisectie betrekking had op de mogelijkheid van een onderzoek in het buitenland, waarop in de memorie van antwoord is gedoeld, werd van regeringszijde het volgende medegedeeld.

Ten aanzien van de situatie in Engeland zijn enkele voorlopige informaties ingewonnen, waarnaast kennis werd genomen van enkele officiële jaarverslagen inzake de uitvoering van de aldaar geldende Cruelty to Animals Act. Uit deze verslagen blijkt niet of nauwelijks van overtreding van de wet, waarbij overigens niet uit het oog moet worden verloren, dat het denkbaar zou zijn, dat de wet een preventieve werking zou hebben. Aan de andere kant is het niet ondenkbaar, dat, als een vergunning eenmaal na een ingesteld onderzoek is verleend, het toezicht achteraf minder intensief wordt uitgeoefend. De indruk bestaat, dat de door de wet voorgeschreven registratie lang niet volledig de aard en het aantal van de werkelijk verrichte proeven weergeeft. Nader onderzoek in Engeland en in Duitsland heeft tot dusver niet plaatsgehad.

Vanuit de commissie werd opgemerkt, dat bepaalde recente mededelingen uit studentenkringen voet geven voor gerede twijfel, of vivisectie in de academische laboratoria altijd slechts in de mate van het strikt noodzakelijke wordt bedreven.

Eén lid der commissie uitte de veronderstelling, dat vivisectie veelal door, c.q. onder toezicht van medici wordt uitgevoerd. Dit lid vroeg, of het onnodig verrichten en het onder onnodig toebrengen van pijn verrichten van vivisectie wellicht valt onder de tuchtregelen van de Koninklijke Nederlandsche Maatschappij voor de Bevordering der Geneeskunst.

De Minister van Sociale Zaken en Volksgezondheid deelde mede, dat men, blijkens verkregen informatie, in leidende kringen van de Maatschappij verwacht dat de tuchtrechter de neiging zal hebben op dit terrein eerst de politie en de strafrechter te laten spreken. Indien een arts meermalen ter zake van dergelijke feiten door de gewone rechter is veroordeeld, is het niet ondenkbaar dat zulks voor de tuchtrechter aanleiding zal zijn tot het opleggen van maatregelen.

Een ander lid der commissie achtte het opmerkelijk, dat medici verondersteld worden een kennelijk nergens omschreven norm van beroepsethiek inzake vivisectie na te leven, terwijl de boeren een uitdrukkelijk verbod bij de wet zou dienen te worden opgelegd om een hals- of hoorntouw te gebruiken.

Van de zijde der Regering werd gewezen op de algemeen gestelde strafbepalingen, waarop vanuit de commissie werd geantwoord, dat deze voor de boeren niet minder gelden dan voor de beoefenaren van andere beroepen.

Van regeringszijde werd er de aandacht op gevestigd, dat vivisectie door wetenschapsmensen wordt verricht, terwijl de meeste landbouwers niet wetenschappelijk geschoold zijn.

Aan de leden der commissie, hiervóór aan het woord, ontging de relevantie van deze opmerking.

Het antwoord van regeringszijde hierop luidde, dat bij vivisectie ten dienste van de research het zoeken is naar wegen om de wetenschap verder te brengen, welk element bij de landbouw niet in het geding is.

Enkele leden gaven te kennen, een nadere objectieve voorlichting omtrent de omvang van en de mogelijkheden van controle op de industriële (commerciële) vivisectie op hoge prijs te stellen.

Van regeringszijde werd toegezegd, dat alsnog zou worden nagegaan, in hoeverre door de Minister van Economische Zaken aan deze wens tegemoet gekomen zou kunnen worden.

7.

Welke argumenten zijn er aan te voeren om in het wetsontwerp achteloos voorbij te gaan aan de vorm van moedwillige kwelling van dieren, zoals die waar te nemen is bij de uitoefening van de jacht?

Gedacht wordt hierbij aan tijdens de jacht verloren geschoten wild, dat zich in doodsnood op ontoegankelijke plaatsen verbergt en verminkt noodzakelijk moet omkomen van honger en dorst of weerloos ten prooi valt aan andere dieren.

Moet niet worden aangenomen, dat het veroorzaken van pijn en letsel aan deze dieren van ernstiger aard en omvang is dan b.v. die, veroorzaakt aan paarden, die gebruikt worden voorzien van oogkleppen?

Van de zijde der Regering werd opgemerkt, dat de jacht nuttig, ja noodzakelijk is. Indien niet gejaagd mocht worden, zou de landbouw met enorme wildschade te kampen hebben.

De jager doet uiteraard zijn best om „ziek schieten” te voorkomen en, als dit niet gelukt, om „verloren geschoten” wild binnen te krijgen. Hierin ligt het grote verschil met de handelingen, waartegen het wetsontwerp zich richt. Bij de echte dierenmishandeling is immers het oogmerk om dierenleed te voorkomen als regel juist niet aanwezig. Het gebeurt natuurlijk weleens, dat de jager het risico van verloren schieten verkeerd berekent, maar dit is nooit geheel te vermijden. Overigens kan „verloren geschoten” wild door een jachthond meestal nog wel gehaald worden, ook uit voor de mens ontoegankelijk terrein.

Zou blijken, dat een jager de jacht op een zodanige wijze uitoefent, dat van dierenmishandeling kan worden gesproken (b.v. indien hij schiet, wetend, dat hij geen kans heeft het wild direct te doden of het na aanschot te bemachtigen), dan kan ingevolge de Jachtwet zijn jachtakte worden ingetrokken. Hoewel derhalve voor die gevallen een repressiemogelijkheid krachtens de wet aanwezig is, verklaarde de Minister van Landbouw en Visserij zich desgevraagd bereid, alsnog na te gaan in hoeverre de bepalingen van de Jachtwet met name op het punt van jagen op ontoegankelijk terrein zouden kunnen worden aangevuld, en voorts te onderzoeken, of er uit een oogpunt van dierenmishandeling aanleiding bestaat wijziging te brengen in de krachtens de Jachtwet gegeven voorschriften omtrent het schieten van grof wild met de kogel.¹⁾

8.

Moet het argument, dat „men toch wel aanneemt, dat vissen en ongewervelde dieren niet in even bewuste mate pijn lijden als vogels en zoogdieren”, voldoende worden geacht om te tolereren, dat b.v. alikruiken, krabben, langoesten en kreeften, die in blakende welstand verkeren, in kokend water worden gaar gekookt; dat wijnbergslakken levend worden geroosterd; dat de krachtige sluitspier bij levende oesters met groot geweld wordt stukgescheurd of dat vers uit zee opgeviste mosselen in autoclaven worden gereedgemaakt voor de conservebereiding?

De Minister van Justitie constateerde, dat de strekking van deze vraag was, dat de opsomming in het wetsontwerp van verboden handelingen nog zou worden uitgebreid. De Regering kiest, aldus de Minister, de zijde van de deskundigen, die niet verder wensen te gaan dan op grond van bekende feiten en gedane onderzoekingen verantwoord kan worden geacht.

Enige leden der commissie legden er de nadruk op, dat wetenschappelijk volstrekt niet vaststaat, dat dieren als in de vraag vermeld niet uitgerust zijn met organen, die pijn registreren.

9.

Behoort in het eerste lid van artikel 6 niet te worden ingelast: „ten verkoop voorradig hebben” (vgl. artikel 7, lid 1).

Medegedeeld werd, dat overeenkomstig deze suggestie zal worden gehandeld, hetgeen bij de meervermelde nota van wijzigingen zal geschieden.

10.

Is het wel juist om in artikel 7, lid 1, het aan een vergunning binden van het africhten van dieren te beperken tot het africhten om te vertonen?

De Staatssecretaris van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen verklaarde, dat de hiergenoemde beperking doelbewust was gemaakt. De misbruiken, welke deze wet beoogt te voorkomen, zullen in het algemeen het meest optreden in die gevallen, waar commerciële belangen een rol spelen.

De bewindsman had er echter geen bezwaar tegen, de beperking te laten vervallen, aangezien dit de werkingssfeer van het artikel in de praktijk niet noemenswaard zal uitbreiden. Schrapping van de beperking heeft aan de andere kant ook het voordeel, dat een wellicht moeilijk bewijsbaar element van het strafbare feit wordt uitgeschakeld.

11.

Is het niet beter om in de voorgestelde artikelen 254 en 455 van het Wetboek van Strafrecht de woorden „zonder redelijk doel of met overschrijding van hetgeen ter bereiking van zodanig doel toelaatbaar is” en „nodeloos” in beide artikelen te vervangen door het woord „wederrechtelijk” (zie prof. mr. J. M. van Bemmelen in het „Nederlands Juristenblad” van

De Minister van Justitie meende, dat zowel deze vraag als de aangehaalde passage in het artikel van prof. mr. J. M. van Bemmelen op een misverstand moesten berusten. In de toevoe-

¹⁾ De Minister heeft omtrent deze beide punten een nadere uiteenzetting gegeven bij brief van 25 mei 1960, welke als bijlage aan dit verslag is afgedrukt.

1955, blz. 454/455)? Zo neen, wat is dan het praktische verschil tussen het in zoveel strafbepalingen gebezigde begrip „wederrechtelijk” en de voorgestelde omschrijvingen?

ging van de woorden „zonder redelijk doel of met overschrijding van hetgeen ter bereiking van zodanig doel toelaatbaar is” in artikel 254 en van „nodeloos” in artikel 455 ligt een afzonderlijk element besloten van het in de bepaling omschreven strafbare feit. In artikel 254 b.v. wordt niet alleen geëist, dat een dier opzettelijk pijn wordt gedaan, maar bovendien, dat dit is geschied zonder redelijk doel, enz. Zou men de bedoelde toevoegingen in de wetsbepalingen vervangen door „wederrechtelijk”, dan zou daarmee verwezen worden naar een bestaande rechtsnorm. De ontwerp-bepaling van artikel 254, sub 1°, zou dan het pijn of letsel veroorzaken slechts strafbaar stellen, wanneer de daad zou zijn verricht in strijd met een rechtsnorm, welke bepaalt, dat de dader niet het recht heeft aldus te handelen. Gezien het feit, dat in het geschreven recht een dergelijke norm niet voorkomt, zou alleen sprake kunnen zijn van een ongeschreven rechtsnorm. Een strafbepaling, gebaseerd op een ongeschreven rechtsnorm, is slechts aanvaardbaar, wanneer omtrent deze ongeschreven rechtsnorm een communis opinio bestaat. Ontbreekt zodanige communis opinio — hetgeen de bewindsman hier het geval achtte —, dan geeft het begrip „wederrechtelijk” een onvoldoende omgrenzing van het feit, waarop straf wordt gesteld. Dit zou ongetwijfeld aanleiding zijn tot onaanvaardbaar sterk uiteenlopende jurisprudentie. Ontvangt het begrip „wederrechtelijk” uit het bestaande recht dus onvoldoende vulling om bruikbaar te zijn voor de strafbepalingen van de artikelen 254 en 455 van het Wetboek van Strafrecht, de bovenbedoelde toevoegingen „zonder redelijk doel of met overschrijding van hetgeen ter bereiking van zodanig doel toelaatbaar is” en „nodeloos” zijn opgenomen om de rechter te noodzaken economische en maatschappelijke belangen mede te laten wegen bij de beoordeling van de laakbaarheid van de daad.

Wanneer een boer een wagen, die in de modder is blijven steken, met een paard los moet trekken, zal het gebruik van een zweep niet strafbaar zijn, wanneer het dier, volkomen in staat tot de gevorderde krachtsinspanning, onwillig is en niet met andere, minder hardhandige middelen daartoe te brengen is. Wanneer de zweep echter overdadig wordt gehanteerd, zal wel van strafbaarheid sprake zijn.

12.

Zijn er na kennisneming van de beschouwingen inzake de „kistkalveren”, o.m. van het Centrum voor Staatkundige Vorming, van F. W. J. Swart, dierenarts, verbonden aan de Schotthorst, te Hoogland, en van prof. dr. P. Hoekstra van het Zoötechnisch Instituut der rijksuniversiteit te Utrecht, nog voldoende motieven aanwezig om het houden van „kistkalveren” zonder meer strafbaar te stellen? Verdient het, gezien de ontwikkeling van nieuwe methoden tot opfok van mestkalveren, geen aanbeveling het houden van „kist”kalveren op een wijze, die uit een oogpunt van dierenbescherming onaanvaardbaar is, niet tegen te gaan door een verbodsbepaling, als omschreven in artikel 11, doch door een algemene maatregel van bestuur, waarin wordt aangegeven aan welke eisen de huisvesting en behandeling van kalveren ten minste moet voldoen? Zo neen, moet er dan niet gevreesd worden, dat er een vrij groot aantal jaren zal moeten verstrijken voordat via de jurisprudentie komt vast te staan, welke vormen van mestkalverenhouderij al of niet toelaatbaar zijn?

De Minister van Landbouw en Visserij gaf als het oordeel der Regering te kennen, dat, hoewel de ontwikkeling van moderne methoden aan het algehele beeld van de behandeling van mestkalveren een gunstiger aspect geeft, het houden van deze dieren op een wijze, die uit een oogpunt van dierenbescherming ontoelaatbaar is, nog in zodanige mate voorkomt, dat een wettelijke regeling gerechtvaardigd is.

Tegen de thans in het ontwerp opgenomen bepaling zou men kunnen aanvoeren, dat zij, gezien haar omschrijving, vrij veel ruimte voor interpretatie zou laten en daarmee het risico zou kunnen medebrengen, dat ook toelaatbare methoden van de bepaling hinder zouden ondervinden. Een bepaling in de wet zelf heeft dan het bezwaar van te grote starheid. Daarom verdient een regeling bij algemene maatregel van bestuur, als dus de bewindsman, inderdaad de voorkeur. Het is niet de bedoeling daarin gedetailleerde voorschriften ten aanzien van de wijze van huisvesting te geven. De gedachten gaan uit naar een bepaling, die verbiedt het houden in een ruimte, waarin het daglicht niet kan doordringen en het dier niet gemakkelijk kan staan, de kop bewegen of op elk der zijden gaan liggen. Daarbij merkte de Minister op, dat, wat de lichttoevoer betreft, alleen volkomen afsluiting van licht verboden zal zijn; schemerlicht zal zijn toegestaan, omdat dit voor de rust van de dieren wenselijk is. De nodige veranderingen zullen bij meervermelde nota van wijzigingen in het ontwerp worden aangebracht.

De Minister verklaarde, dat de Regering gaarne bereid is omtrent de in de algemene maatregel van bestuur op te nemen voorschriften overleg te plegen met vertegenwoordigers van de belanghebbenden, met name met het Landbouwschap.

Een lid der commissie meende, dat een definitie van schemerlicht niet gemakkelijk te geven zou zijn.

Andere leden achtten dit zeer wel mogelijk.

Evenbedoeld lid vestigde er de aandacht op, dat de handelswaarde van kalfsvlees verband houdt met de lichte kleur ervan; hoe sterker het licht, waarin het kalf staat, hoe donkerder de kleur van het kalfsvlees.

De Minister zeide, dat alleen een algeheel afsluiten van licht verboden zal worden. Wel neemt men aan, dat weinig beweging en weinig licht factoren zijn, welke de kleur en de kwaliteit van kalfsvlees gunstig beïnvloeden. Doch volslagen duisternis is niet noodzakelijk.

Het lid der commissie, eerder aan het woord, vroeg of er enige aanleiding bestaat voor de veronderstelling, dat kistkalveren leed ondervinden van hun behandeling.

Een ander lid der commissie meende, dat er een verband bestaat tussen de vliegenoverlast welke een kalf ondervindt en de lichtsterkte. Dit lid achtte overigens de kistkalveren niet te behoren tot de in deze dagen meest beklagenswaardige categorie van consumenten van melk.

13.

In een schrijven van de Koninklijke Vereniging „Het Nederlandsche Trekpaard” is aan de commissie medegedeeld, dat de vereniging na informatie bij het Veterinair Anatomisch Instituut van de rijksuniversiteit te Utrecht kan verklaren:

dat de in de memorie van antwoord vermelde lichaamsdelen van het paard, welke op afweer van vliegen zouden zijn ingericht, niet alle op afweer zijn ingesteld;

dat ten aanzien van de lenden, kruis en dijen de dijen juist wel over afweermogelijkheden beschikken, nl. door bewegingen, terwijl op de dikker en zwaarder behaarde huid van kruis en lenden — welke bovendien veel minder van zenuwen is voorzien — de vliegen, etc. geen last kunnen veroorzaken en aldaar dan ook praktisch niet worden aangetroffen;

dat het feit, dat het gecoupeerde trekpaard algemeen als zeer rustig en mak bekend staat, eveneens bewijst, dat de gesuggereerde last van vliegen, etc. op deze delen van het lichaam vrijwel nihil is.

Tot welke opmerkingen van de Regering geeft deze verklaring aanleiding?

De Minister van Landbouw en Visserij meende, dat het betoog van de Koninklijke Vereniging „Het Nederlandsche Trekpaard” niets kan afdoen aan het feit, dat de niet gecoupeerde paardestaart een functie vervult bij de wering van vliegen van de z.g. „achterhand”; het gemis van de staart als afweermiddel is wel zeker. Men kan ook moeilijk ontkennen, dat vliegen in de zomer een ware plaag voor paarden zijn.

Tegenover het argument, dat een lange staart in verband met het z.g. leidselvangen het gevaar van op hol slaan vergroot, stelde de Minister, dat dit gevaar in de kringen van fokkers en gebruikers van warmbloedpaarden, welke immers niet meer gecoupeerd worden, blijkbaar niet groot wordt geacht.

Economische belangen spelen hier geen rol van betekenis. Naar het oordeel van de Regering kan de coupeergewoonte in feite alleen verdedigd worden met schoonheidsmotieven, die aan mode onderhevig zijn en ook thans niet algemeen aanvaard worden.

De bewindsman kon de bezwaren tegen het verbod dan ook niet onderschrijven, doch erkende, dat men een verschillend oordeel kan hebben over de mate van de kwelling door het gemis van de staart; hij verklaarde zich bereid, opnieuw te overwegen of ingrijpen door de Overheid in casu gerechtvaardigd is.

Vanuit de commissie werd het onderhavige voorstel uitvoerig door een met fotomateriaal¹⁾ gewapend lid onder vuur genomen.

Dit lid gaf een uiteenzetting van de ontwikkeling, welke de fokkerij van het Nederlandse en het Belgische trekpaard heeft doorgemaakt.

Gewezen werd op een aan de leden der commissie gericht schrijven d.d. 25 april 1960 van de Koninklijke Vereniging „Het Nederlandsche Trekpaard” en op de indrukwekkende lijst van handtekeningen, welke geplaatst zijn onder een daarbij gevoegde verklaring tegen de instelling van een coupeerverbod.

De Minister van Landbouw en Visserij had niet zonder bevreemding geconstateerd, dat een der ondertekenaars van bedoelde verklaring, zijn handtekening klaarblijkelijk postuum had geplaatst.

Vanuit de commissie werd medegedeeld, dat de verklaring als ongedateerd stuk bij het schrijven was gevoegd en dus niet geacht mocht worden de datum van het schrijven te dragen en dat de thans fungerende opvolger van de overleden bondsbestuurder in kwestie met de handhaving van de oorspronkelijke ondertekening instemde.

Belangrijker en wel zeer sprekend achtte het hier aan het woord zijnde lid der commissie, dat de verklaring gesteund wordt door de Vereniging tot bevordering van de landbouw-tuigpaardfokkerij in Nederland, het Noord-Nederlands Warmbloed Paarden-Stamboek, de Koninklijke Vereniging „Het Friesch Paardenstamboek”, de Katholieke Nederlandse Boeren-

¹⁾ De commissie betreurt het, dat technische bezwaren verhinderen bedoelde foto's in een bijlage van dit verslag te publiceren.

en Tuindersbond, het Koninklijk Nederlands Landbouw-Comité, de Nederlandse Christelijke Boeren- en Tuindersbond en de afdeling Paardenhouderij van het Landbouwschap.

Dit lid veronderstelde, dat de Minister aan de onder'ekenen van deze verklaring deskundigheid toch niet zou willen ontzeggen. Het is duidelijk, dat voor de landbouw de maatregel moeilijk aanvaardbaar zou zijn. Niet duidelijk is, dat het couperen in strijd zou zijn met het algemeen belang. Gevraagd werd, op wiens aandrang dit coupeerverbod nu eigenlijk in het ontwerp was opgenomen.

Enige leden der commissie achtten het gebruik van een paard met ongecoupeerde staart in de akkerbouw gevaarlijk; een lid sprak hierbij uit eigen ervaring met het z.g. leidselvangen.

De Minister van Landbouw en Visserij maakte erop opmerkzaam, dat ook warmbloedpaarden in de akkerbouw worden gebruikt en dat voor deze paarden het couperen van de staart ter voorkoming van ongevallen door leidselvang nog nimmer is bepleit.

Een lid der commissie vestigde er de aandacht op, dat men in de Verenigde Staten, ten einde het vee rustiger te maken, meer en meer overgaat tot bepaalde ingrepen als het othoornen, en dat op beperkte schaal een zelfde ontwikkeling ten onzent is waar te nemen. Acht de Minister het coupeerverbod met deze ontwikkeling in overeenstemming?

Andere leden vroegen, hoe het ten aanzien van het coupeerverbod voor trekpaarden in de wetgeving in de ons omringende landen staat.

Van de zijde der Regering werd medegedeeld, dat West-Duitsland, Denemarken en het Verenigd Koninkrijk een coupeerverbod kennen, Frankrijk en België niet.

De Minister van Landbouw en Visserij kon zich niet aan de indruk onttrekken, dat het al dan niet couperen van de staart bij trekpaarden voornamelijk een kwestie is van smaak; men vindt een lange staart hier nu eenmaal niet fraai. Maar elke mode is wisselvallig; de smaak evolueert; de pruiken uit de tijd van de Zonnekoning worden ook niet meer gedragen.

Enige leden der commissie waren van oordeel, dat de door de Regering gehanteerde biologische argumentatie voor het coupeerverbod niet deugdelijk kon worden genoemd. Zij drongen erop aan, desnoods te volstaan met in de wet voor te schrijven, dat het couperen uitsluitend door dierenartsen zal mogen geschieden.

De Minister herhaalde, bereid te zijn de tegen dit onderdeel van het wetsontwerp aangevoerde bezwaren andermaal in ernstige overweging te nemen.

14.

Is voldoende rekening gehouden met de enorme invloed ten goede t.a.v. de behandeling van het paard en speciaal t.a.v. het gebruik van oogkleppen, die is uitgegaan en die nog uitgaat van de landelijke ruiters, georganiseerd in de Nederlandse Katholieke Bond van Landelijke Rijverenigingen en de Kon. Nederlandse Federatie van Landelijke Rijverenigingen?

Is bij benadering bekend, hoeveel paarden er nu nog gebruikt worden, voorzien van oogkleppen?

Door wie zal moeten worden uitgemaakt of het gebruik van oogkleppen in verband met de veiligheid of de aard van het vervoer wordt vereist?

Is er geen aanleiding om aan te nemen, dat deze bepaling beschouwd moet worden als een anachronisme?

Mag niet redelijkerwijze worden verondersteld, dat, indien inderdaad het eeuwenoude, als noodzakelijk en doeltreffend erkend gebruik van paarden, voorzien van oogkleppen, nu beschouwd moet worden als een ergerlijke en niet langer te tolereren vorm van dierenmishandeling — hetgeen overigens slechts door enkelen als zodanig wordt gesignaleerd en zeker geen algemene gangbare mening is —, dit gebruik van oogkleppen veel beter, doeltreffender en zonder het rechtsgevoel van de betrokkene in ernstige mate geweld aan te doen, bestreden kan worden door een redelijke behandeling ervan in de daarvoor geëigende organen?

De Minister van Landbouw en Visserij herhaalde zijn reeds eerder tijdens dit overleg gedane mededeling, dat de in artikel 455 (nieuw), tweede lid, sub j, voorgestelde bepaling bij nota van wijzigingen zal worden geschrapt.

De Regering is bij nader inzien van oordeel, dat voorlopig kan worden afgewacht of het onnodig gebruik van oogkleppen, dat nog dagelijks te constateren valt, voldoende kan worden bestreden door een juiste voorlichting vanwege de daarvoor in aanmerking komende organen.

15.

Is de Regering bereid te bevorderen, dat een wettelijke regeling tot stand komt, waardoor het euvel van de stropende honden en katten op doeltreffender wijze kan worden bestreden dan tot nu toe het geval is?

Het hier aangesneden probleem, zo deelde de Minister van Landbouw en Visserij mede, had, met name wat de honden betreft, reeds eerder de aandacht van zijn departement. Een zeer lastig punt voor een eventuele regeling ter zake is het criterium voor de gevallen, waarin doden van een hond kan worden toegestaan. Betrapping op heterdaad van een stropende hond is veelal niet mogelijk en dus als criterium te eng.

Het criterium mag echter ook niet zo ruim zijn, dat elke hond, die eens een keer alleen in het veld vertoeft, gevaar loopt. Het is niet gelukt hiervoor een bevredigende oplossing te vinden.

Ook in de suggestie om de politie tot het doden van de betrokken honden te machtigen, zou men moeten aangeven voor welke gevallen zulk een machtiging zou gelden.

Handhaving van de huidige redactie van artikel 65 van de Veewet, met dit verschil, dat het woord „erf” wordt vervangen door het ruimere begrip „perceel”, leek de Minister evenmin aanvaardbaar, omdat het gevolg hiervan zou zijn, dat honden en katten praktisch vogelvrij zouden worden.

De Minister van Justitie vestigde er de aandacht op, dat de eigenaar van een loslopende hond civielrechtelijk voor eventuele schade aansprakelijk is.

Vanuit de commissie werd opgemerkt, dat dit meestal geen baat geeft, omdat het bewijs, dat een bepaalde hond schapen heeft verscheurd of in de sloot of het prikkeldraad heeft gejaagd veelal niet is te leveren en dat in elk geval het leed, dat de gekwelde dieren is aangedaan, met een aan hun eigenaar betaalde schadevergoeding niet is verholpen.

De Minister meende, dat de civielrechtelijke schadeplicht toch in zekere mate preventief werkt.

16.

Wanneer meent de Regering, dat een volstrekt verbod van het hebben van een trekhond van kracht kan worden? Is het, gezien het geringe aantal nog aanwezige trekhonden, niet mogelijk reeds nu in de wet een termijn te stellen, waarna dit verbod in werking treedt en de Trekhondenwet vervalt?

De Minister van Justitie deelde mede, dat het verbod tot het gebruiken van een hond als trekkraft, gelet op het geringe aantal nog aanwezige trekhonden (54), vrij spoedig na het tot stand komen van de wet van kracht kan worden. Gedacht wordt, dat een termijn van 6 maanden voldoende zal zijn om moeilijkheden in de praktijk te voorkomen. In het kader van het wetsontwerp is het daarbij het eenvoudigst, dat deze termijn bij Koninklijk besluit ingevolge artikel 16 wordt vastgesteld.

De bewindsman achtte de mogelijkheid niet uitgesloten, dat de gemeenten enige financiële bijstand bieden, ten einde degenen, die thans nog een vergunning voor het gebruik van een trekhond bezitten, in de aanschaffingskosten van een niet te kostbaar gemotoriseerd vervoermiddel tegemoet te komen.

17.

Indien instelling van de Raad voor de Dierenbescherming zo belangrijk wordt geacht ten aanzien van het op dit gebied te volgen beleid, dat deze instelling bij de wet dient te geschieden, is het dan juist te achten, dat het ontwerp nalaat enig criterium te noemen, waarnaar bij het samenstellen van de raad zal worden gehandeld? Is een nadere toelichting te geven betreffende de voorgenomen samenstelling van de raad? Hoe stelt men zich voor, het beperkte aantal zetels te verdelen over het grote en gevarieerde aantal „belanghebbenden”? Is, voor wat betreft het deskundigen-element in de raad, ook gedacht aan de deskundigheid van dierenarts, bioloog en medicus?

De Staatssecretaris van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen zette uiteen, dat de instelling van de Raad voor de Dierenbescherming bij de wet geschiedt, omdat artikel 87 van de Grondwet voor vaste colleges van advies en bijstand aan de Regering een wettelijke basis eist.

Gezien de diversiteit van problemen, die in de raad aan de orde zal komen, en de wenselijkheid, de omvang van de raad beperkt te houden — hetgeen onder meer zal medebrengen de benoeming van een aantal leden, die op meer dan één gebied deskundig zijn —, is het niet mogelijk scherp omliggende criteria voor de samenstelling van dit college in de wet op te nemen.

Van de andere kant heeft het opnemen van een of ander vaag criterium, dat als „passe-partout” kan dienen, weinig zin. Daarom is in het wetsontwerp, zoals bij de instelling van zodanige colleges dikwijls gebeurt, de nadere regeling van de samenstelling — evenals die van de werkwijze — aan de Kroon gedelegeerd.

Vooropstellend, dat de Raad voor de Dierenbescherming — zoals elk vast college van advies en bijstand aan de Regering — een deskundig en onafhankelijk adviserend lichaam dient te zijn, verzekerde de Staatssecretaris, dat de Regering bij de keuze van de leden van de raad zeker aandacht zal schenken aan alle groepen, die bij de materie, welke in de wet geregeld wordt, nauw betrokken zijn; ook zal worden gedacht

aan de deskundigheid van dierenarts, bioloog en medicus. De bewindsman deed gaarne de toezegging, dat met betrekking tot de benoeming van ongeveer een derde van het aantal leden van de raad het Landbouwschap zal worden gehoord.

18.

Is het wel juist, dat — nu de in deze wet behandelde materie, voor zover zij de verantwoordelijkheid van de Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen raakt, inmiddels is toevertrouwd aan de betrokken Staatssecretaris van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, in verband waarmee de heer Höppener de memorie van antwoord heeft mede-ondertekend — het gewijzigd ontwerp van wet bij de contrasignering nog steeds de Minister vermeldt in stede van de Staatssecretaris?

Van regeringszijde werd medegedeeld, dat inderdaad in het gewijzigd ontwerp van wet in het tweede contraseign het woord „Minister” had moeten zijn vervangen door „Staatssecretaris”. Bij nota van wijzigingen zal deze omissie worden hersteld.

Vertrouwende, dat door de Regering vóór de openbare beraadslaging omtrent dit wetsontwerp schriftelijk mededeling zal worden gedaan van de resultaten van het harerzijds toegezegde onderzoek omtrent de mogelijkheid, alsnog nadere inlichtingen te verstrekken omtrent de omvang van en de mogelijkheden van controle op de industriële (commerciële) vivisectie, achtte de commissie met de mededeling van het bovenstaande die openbare beraadslaging genoegzaam voorbereid.

Aldus vastgesteld 22 juni 1960.

ZANDT
 WITTEWAALL VAN STOETWEGEN
 DEN HARTOG
 VERKERK
 VAN KOEVERDEN
 BORST
 VAN RIJCKEVORSEL
 EGAS
 LAMBERTS
 DE VREEZE
 SCHILTHUIS.